

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ КНИГ

Омельченко О. В.

ДЖЕРЕЛА ПАМ'ЯТІ. ЗА МАТЕРІАЛАМИ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОГО АЛЬМАНАХУ «ОСТАРБАЙТЕРИ: ЖИВА ПРАВДА»

(Рец.: Історико-краєзнавчий альманах. Вип. 2.

Остарбайтери: жива правда – живий біль /

Упорядник Т. Ю. Нагайко. –

Переяслав-Хмельницький, 2010. – 457 с.)

Видання історико-краєзнавчого альманаху «Джерела пам'яті» засноване при навчально-науковому центрі усної історії кафедри історії та культури України ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» у 2007 р. На сьогодні підготовлено три тематичні випуски, що стосуються періоду воєнного лихоліття 1941–1945 рр.: вип. 1 «Народжені для випробувань» (2007), вип. 2: – «Остарбайтери: жива правда – живий біль» (2010) та вип. 3 – «Та недарма були ми на землі» (2013). У виданні публікуються матеріали польових досліджень: усні свідчення, спогади, інтерв'ю, щоденники, мемуари, листування, документи, наукові статті тощо.

Другий випуск історико-краєзнавчого альманаху «Джерела пам'яті» навчально-наукового центру усної історії «Остарбайтери: жива правда – живий біль» присвячено проблемі примусової праці радянських громадян у Третьому Рейху. Основу матеріалів, що увійшли до нього, становлять джерела усного походження: спогади, інтерв'ю та розповіді людей, котрим випало тяжке випробування опинитися по той бік кордону і працювати на користь ворога. Також видання містить наукові статті, листи, світлини, вірші.

Тематичний випуск має шість розділів, зміст яких сформовано за тематикою та характером наведених джерел та матеріалів. У розділі «Мемуари та спогади» у повному обсязі подається рукопис спогадів уродженця с. Стоп'яги Переяслав-Хмельницького району Київської області Данила Миколайовича Хмельницького 1924 р. н., котрий навесні 1943 р. був вивезений на примусові роботи до Німеччини, де працював на шахтах у Рурській промисловій області (земля Рейн-Вестфалія), у містах Херне, Бохум, Обераден. Їх публікація на сторінках альманаху наводиться в авторській редакції без купюр та літературного рецензування. Значний за обсягом та безумовно цінний за змістом матеріал являє собою епістолярна спадщина родини Петрунів, що висвітлює емігрантську візію теми. Це листи та листівки, написані одним із її представників, колишнім остарбайтером Олександром Петрунею, у яких

розкриваються численні аспекти, пов'язані з існуванням декількох поколінь цього роду, зокрема гілки, що опинилися у Бразилії та Сполучених Штатах Америки.

У розділі «Статті та публікації» наводяться тематичні наукові розвідки, які стосуються теми примусової праці українських громадян у Третьому Рейху. Публікуються статті фахових дослідників теми, зокрема, Г. Г. Грінченка – «...Ой, в неволе дочка, в чужой стороночке» та публікації фольклору примусових працівників «Українські примусові робітники нацистської Німеччини: депортація, примусова праця, репатріація» (Т. В. Пастушенко).

Значним за обсягом та кількісним представленням є третій блок «Із шкільних конкурсних робіт», який містить уривки конкурсних робіт школярів – членів МАН. Тут подано матеріали, де наводяться спогади оstarбайтерів із Переяслав-Хмельницького району Київської області.

Розділ «Проекти» презентує матеріали міжнародного пошукового проекту «Імена замість номерів. Книга пам'яті колишніх в'язнів концтабору Дахау». Його ініціаторами виступила низка німецьких організацій. Робота над проектом передбачала створення біографій колишніх в'язнів цього концтабору. В альманасі наводяться матеріали, зібрані учасниками робочої групи-майстерні, що діяла в м. Переяславі-Хмельницькому (Україна). Це біографічні відомості, інтерв'ю, листи, світлини, в яких міститься інформація про долі дев'яти українських громадян – колишніх в'язнів Дахау.

Розділ «Інтерв'ю» містить чотири тематичні розповіді мешканців Переяславщини, де презентовано особистий життєвий досвід примусових робітників.

У заключному блоці представлено зразки поетичної творчості оstarбайтерів, складені ними впродовж їхнього перебування на примусових роботах у Рейху. До нього увійшли збірки поетичних творів, рукописи яких було виявлено в жінок-оstarбайтерів із Переяслав-Хмельницького району Київської області. Означена група джерел народної творчості становить цінний об'єкт для наукового вивчення, оскільки несе в собі важливу психоемоційну складову – інформацію про моральний стан та світосприйняття людей, що у період війни опинилися в умовах рабського примусу в чужій країні. Характер наведених нижче поетичних творів дає змогу проаналізувати окремі важливі деталі, яких не містять іншого роду джерела; розкрити мотиви та сутність поведінки людей, які потрапили в екстремальну ситуацію; оцінити рівень морального болю та страждань, які пережили примусові робітники – оstarбайтери.

Дане видання буде слугувати вивченню історичного минулого українського народу та осмисленню однієї з трагічних сторінок національної пам'яті.